

## بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر تاخیر گزارش حسابرس

زاهد نادری<sup>۱</sup>، امید سمیعی<sup>۲</sup>

تاریخ پذیرش ۱۴۰۱/۰۶/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۱۵

### چکیده

عموماً انتشار گزارشات سالانه قبل از اظهار نظر حسابرس مستقل صورت نمی‌گیرد، بنابراین، هر چه تأخیر گزارش حسابرسی یعنی فاصله بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرسی کمتر باشد، استفاده کنندگان صورت های مالی به شکلی بهتر و مؤثرتر قادر خواهند بود از اطلاعات منتشر شده آن استفاده نمایند که این موضوع به نوبه خود می‌تواند تأثیر بسزایی بر جذابیت بازارهای مالی و سرمایه داشته باشد. هدف این پژوهش بررسی اثر حاکمیت شرکتی بر تاخیر گزارش حسابرس در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است، به منظور دستیابی به این هدف پنج فرضیه تدوین شد که جهت آزمون این فرضیه‌ها با استفاده از روش حذف سیستماتیک، نمونه‌ای متشکل از ۱۹۲ شرکت طی ده سال از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸ انتخاب گردید و مدل رگرسیونی چند متغیره به روش داده‌های تابلویی بکار برده شد، همچنین نرم‌افزار ایویوز ۹ برای تحلیل‌های آماری مورد استفاده قرار گرفت. نتایج حاصل از فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد که اندازه هیئت مدیره، استقلال هیئت مدیره، اندازه کمیته حسابرسی و تخصص مالی کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر معناداری دارد، نتایج پژوهش همچنین حاکی از آن است که استقلال کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معناداری دارد.

**کلمات کلیدی:** حاکمیت شرکتی، هیئت مدیره، استقلال هیئت مدیره، اندازه کمیته حسابرسی و

تخصص مالی، کمیته حسابرسی، تاخیر گزارش حسابرسی

<sup>۱</sup> کارشناسی ارشد حسابداری موسسه آموزش عالی ماد سنندج zahednadry@gmail.com  
<sup>۲</sup> گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران E-mail: 1300omid@gmail.com

## ۱- مقدمه

یکی از پیامدهای سیر تحول حسابداری، استفاده از نسبت های مالی جهت ارزیابی عملکرد و تجزیه و تحلیل صورت های مالی است که پیدایش آنها مربوط به اواخر قرن نوزدهم میلادی میباشد. اطلاعات حسابداری مهم ترین بخش اطلاعاتی در ارزیابی عملکرد محسوب می شود و در تمام معیارها و مبانی، اصل اساسی و انکار ناپذیر است. یکی از انواع تجزیه و تحلیل ها، تجزیه و تحلیل نسبت های مالی است که خود نوعی معیار ارزیابی عملکرد می باشد و بنیان آن به طور کامل به صورت های مالی شامل ترازنامه، صورت سود و زیان و صورت گردش وجه نقد بستگی دارد (مهرانی و رسائیان، ۱۳۸۸). تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، کیفیت گزارشگری مالی را به دلیل عدم ارائه اطلاعات بموقع به سرمایه گذاران به مخاطره می اندازد، همچنین سبب عدم تقارن اطلاعاتی شده و سرمایه گذاران را در تصمیم گیری های خود با عدم اطمینان مواجه می سازد. بنابراین، هر چقدر زمان اعلام صورت های مالی حسابرسی شده یا تأخیر حسابرسی کمتر باشد، ویژگی به موقع بودن اطلاعات بهتر رعایت میگردد. بر این اساس، مشخص کردن این که چه عواملی می تواند بر تأخیر حسابرسی و در نتیجه بر به موقع بودن گزارشهای مالی تأثیر بگذارد به، عنوان سوال اصلی تحقیق مطرح میگردد. با توجه به توضیحات فوق، این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا حاکمیت شرکتی و نسبت های مالی بر تأخیر گزارش حسابرس تأثیر معنی داری دارند؟

## ۲- مبانی نظری و توسعه فرضیه ها

### ۲-۱- حاکمیت شرکتی

حاکمیت شرکتی ناشی از جدایی مالکیت از مدیریت و واکنشی به مسئله است. موضوع حاکمیت شرکتی تا قبل از ارائه تئوری نمایندگی در دهه ۱۹۷۰ میلادی توسط جنسن و مک‌لینگ، کمتر مورد توجه بود، اما در پی ارائه این تئوری، روابط نمایندگی به صورت گسترده ای موضوعات مختلف ادبیات مالی، از جمله حاکمیت شرکتی را تحت تأثیر قرارداد. این موضوع با توجه به رخدادهای اخیر اهمیت بیشتری نیز یافته است. به طور مثال فروپاشی شرکت های بزرگی، موجب ایجاد ضرر و زیان بسیاری برای سرمایه گذاران و ذینفعان شد. و با

پیگیری علل آن، مشخص شد که این ورشکستگی‌های کلان ناشی از سیستم‌های ضعیف حاکمیت شرکتی در سطح بین‌المللی بوده است. به دنبال این فروپاشی‌ها و موارد مشابه دیگر، کشورهای سراسر دنیا سریعاً واکنش بازدارنده‌ای به حوادث مشابه نشان دادند. در آمریکا به‌عنوان یک واکنش سریع به این فروپاشی‌ها، لایحه ساربینز آکسلی<sup>۱</sup> در جولای ۲۰۰۲ تصویب گردید که (از سال ۲۰۰۴ لازم‌الاجرا است) و در ژانویه ۲۰۰۳ گزارش‌های هیگس و اسمیت در بریتانیا در پاسخ به شکست‌های حاکمیت شرکتی، انتشار یافتند (پاکروان، ۱۳۹۱).

در سال‌های اخیر، مفهوم حاکمیت شرکتی به یکی از جنبه‌های اصلی و پویای تجارت مبدل گشته است و پیشرفت‌های متعددی در خصوص نحوه اعمال حق حاکمیت شرکتی در سطح جهانی مشاهده می‌شود. به‌عنوان مثال، سازمان توسعه اقتصادی<sup>۲</sup> به‌عنوان یک سازمان بین‌المللی، استانداردهای قابل‌قبول بین‌المللی را در این مورد فراهم می‌کند. همچنین به‌واسطه اقبال روزافزون به مسئله حاکمیت شرکتی در جامعه متخصصان، تحقیقات آکادمیک در این زمینه رونق گرفته و معیارهای نوین در این حوزه پدید آمده است و در دانشگاه‌های پیشرو این موضوع در مقاطع تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکترا) به‌عنوان یک سرفصل مستقل تدریس می‌شود (طالب نیا و همکاران، ۱۳۹۵).

حاکمیت شرکتی چارچوبی را برای هدایت و اداره مؤثر، کارآمد و صحیح بنگاه‌های اقتصادی و در جهت حداکثر سازی منافع سهامداران ایجاد می‌کند. این نظام در جهت حمایت و صیانت از حقوق و منافع تمامی سرمایه‌گذاران و سهامداران در شرکت و کاهش تضاد منافع بین مدیران و سهامداران ایجاد و تقویت می‌شود. نظام راهبری ضمن ارائه چارچوب قانونی و مقرراتی برای تعیین روابط و مسئولیت‌های میان سهامداران، اعضای هیئت‌مدیره، مدیرعامل و سایر ذینفعان به دنبال آن است که تضمین عملکرد رقابتی لازم جهت صحت و سلامت فعالیت‌ها و حصول اطمینان نسبت به رعایت حقوق ذینفعان و ارائه معیارها و مکانیزم‌های نظارت و کنترل بر فعالیت‌های مدیران و الزام پاسخگویی آن‌ها راجع به فعالیت‌های خود در جایگاه عامل را فراهم آورد. حاکمیت شرکتی ناظر به کمیته حسابرسی، ترکیب مدیران، استقلال

1. Sarbanes-Oxley

2 Organization for Economic CO. operation and Development (OECD)

حسابرسان، ساختار مالکیت، کنترل و سهامداران عمده و جزء است و به دنبال برقراری تعادل میان اهداف اقتصادی و اطمینان از هم‌جهت بودن اهداف فردی با اهداف همگانی است. تحقیقات نشان می‌دهد حاکمیت شرکتی می‌تواند باعث بهبود کیفیت گزارشگری مالی، بهبود امور اجرایی توسط شرکت‌ها، شفافیت و پاسخگویی گردد (طالب‌تبار، ۱۳۹۰). به‌طور خلاصه می‌توان مزایای حاکمیت شرکتی را در شفاف‌سازی اطلاعات، رعایت یکسان حقوق صاحبان سهام، برقراری و اجرای مؤثر سیستم کنترل داخلی و ارتقای رابطه حسابرسان مستقل با شرکت دانست.

#### ۲-۲- ترکیب هیئت‌مدیره

یکی از ارکان حاکمیت در شرکت‌های امروزی به شمار می‌رود که اغلب از آن‌ها به‌عنوان اهرم اجرایی اصول حاکمیتی شرکت و مسئول نظارت و سیاست‌گذاری در شرکت‌ها یاد می‌شود. اعضای هیئت‌مدیره اغلب توسط مالکان سهام انتخاب می‌شوند، درحالی‌که در برخی سیستم‌های حاکمیتی نوین، مجموعه نظرات کارکنان، نهادهای دولتی، سرمایه‌گذاران و عرضه‌کنندگان نیز در انتخاب آنان تأثیرگذار است. هیئت‌مدیره‌ها غالباً گروهی از افراد که حق نظارت، کنترل، سیاست‌گذاری‌های کلان و حاکمیت بر یک شرکت خاص را در اختیار دارند (هلمز<sup>۱</sup>، ۲۰۰۵). این مجموعه از افراد (در قالب یک تیم‌کاری اثربخش) می‌بایست سلامت شرکتی را در حوزه‌های متنوعی همچون عملکرد مالی مناسب شرکت، قانونی بودن فعالیت‌ها، تناسب فرایندها و اقدامات صورت پذیرفته شرکت با اهداف راهبردی شرکت، تضمین نمایند (شریعتی و همکاران، ۱۳۹۴).

#### ۲-۳- پیشینه پژوهش

فرسیکا و ارینا (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی حاکمیت شرکتی، نسبت‌های مالی و تأخیر گزارشگری حسابرسی پرداختند، نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که اندازه هیئت‌مدیره، جلسات هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره، اندازه کمیته حسابرسی، اندازه شرکت و سودآوری همه در

<sup>1</sup> Helms

تأخیر گزارش حسابرسی تأثیر دارند. در همین حال، استقلال کمیته حسابرسی، تخصص کمیته حسابرسی و اهرم مالی تأثیری در تأخیر گزارش حسابرسی ندارند.

نعمتی و همکاران (۱۴۰۰)، پژوهشی را با عنوان «عوامل مؤثر بر تأخیر گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» طی سال های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۷ با استفاده از داده های ۱۱۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به روش رگرسیون مبتنی بر داده های تابلویی مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که بین اندازه شرکت، اندازه موسسه حسابرسی، دوره تصدی و حق الزحمه حسابرس با تأخیر در گزارش حسابرسی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. همچنین بین دوگانگی وظیفه مدیرعامل، مالکیت سهامداران نهادی، تمرکز مالکیت، وجود کمیته حسابرسی و ضعف کنترل داخلی با تأخیر گزارش حسابرس رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

درورده و همکاران (۱۳۹۸)، پژوهشی را با عنوان «رابطه بین ویژگی های کمیته حسابرسی و تأخیر در گزارش حسابرسی» طی سال های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۳ با استفاده از داده های ۷۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به روش رگرسیون چندمتغیره مبتنی بر داده های تابلویی مورد بررسی قرار دادند. یافته های پژوهش حاکی از آن است که بین جنسیت اعضا با تأخیر گزارش حسابرسی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد و بین اندازه ی کمیته حسابرسی و تخصص مالی اعضا با تأخیر گزارش حسابرسی رابطه منفی و معنی داری وجود دارد. همچنین بین استقلال و تجربه قبلی اعضای کمیته حسابرسی با تأخیر گزارش حسابرسی رابطه معنی داری وجود ندارد.

جعفری پور و همکاران (۱۳۹۶)، پژوهشی را با عنوان «کنکاش پیرامون تأثیر عوامل حاکمیتی بر تأخیر گزارش حسابرسی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» طی سال های ۱۳۸۶ الی ۱۳۹۰ با استفاده از داده های ۹۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به روش رگرسیون چند متغیره مبتنی بر داده های تلفیقی مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد مهمترین عوامل حاکمیت شرکتی مؤثر بر تأخیر گزارش حسابرسی اندازه هیات مدیره، استقلال هیات مدیره، دوره تصدی مدیرعامل، نفوذ مدیرعامل، درصد مالکیت سرمایه گذاران نهادی و تمرکز مالکیت می باشد.

شاهمرادی و همکاران (۱۳۹۶)، پژوهشی را با عنوان «رابطه بین اندازه و استقلال هیات مدیره و تاخیر گزارش حسابرسی در بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» طی سال های ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۴ با استفاده از داده های ۱۱ بانک به روش رگرسیون چند متغیره مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که بین اندازه هیات مدیره و تاخیر گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد. اما بین استقلالاعضای هیات مدیره و تاخیر گزارش حسابرسی رابطه معناداری مشاهده نشد.

رحیمی الینگ و همکاران (۱۳۹۵)، پژوهشی را با عنوان «بررسی رابطه بین ویژگی های هیئت مدیره با به موقع بودن گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» طی سال های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۳ با استفاده از داده های ۹۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به روش رگرسیون چند متغیره مبتنی بر تکنیک داده های تابلویی مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاکی از آن است که بین دوره تصدی مدیرعامل و دانش مالی هیئت مدیره با تاخیر گزارش حسابرسی رابطه منفی معناداری وجود دارد.

بنابراین فرضیه های پژوهش بصورت زیر قابل بیان است:

- اندازه هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد.
- استقلال هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد.
- اندازه کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد.
- استقلال کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد.
- تخصص مالی کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد.

دارد.

### ۳- روش تحقیق

این پژوهش از لحاظ طبقه بندی پژوهش بر مبنای هدف، از نوع پژوهش های کاربردی است. از لحاظ طبقه بندی پژوهش بر حسب روش، تحقیقی توصیفی است و از میان انواع پژوهش های توصیفی، این پژوهش از نوع علی است. به منظور تدوین مبانی نظری و بررسی پژوهش های پیشین از روش کتابخانه ای استفاده شد به گونه ای که ابتدا با استفاده از منابع کتابخانه ای که شامل کتاب، مجلات، پایان نامه ها، مقالات و اینترنت می باشد، مطالعات مقدماتی انجام گرفت.

همچنین به منظور جمع‌آوری داده‌های لازم خود برای آزمون فرضیه‌ها از روش اسناد کاوی صورت‌های مالی حسابرسی شده استفاده شد و داده‌های پایان‌نامه با روش اسناد کاوی، استفاده از مرکز داده‌های بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و گزارش‌های مالی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران به دست آمد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش حاضر از آمار توصیفی و استنباطی استفاده خواهد شد. جهت تشریح و تلخیص داده‌های جمع‌آوری شده از آمار توصیفی (میانگین، واریانس، همبستگی، کوواریانس و ...) و برای تحلیل و آزمون فرضیه‌های پژوهش از آمار استنباطی بهره گرفته خواهد شد. برای تعیین نوع داده‌های ترکیبی از آزمون‌های F لیمر و هاسمن و همچنین برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون والد، ضریب تعیین  $R^2$  و آماره t و آماره F استفاده خواهد شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و استخراج نتایج پژوهش، از نرم‌افزارهای Excel، Eviews8 و Stata12 استفاده می‌شود.

#### ۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها

##### ۴-۱- آمار توصیفی

در جدول (۱) توصیف فراوانی و درصد فراوانی متغیرهای ساختگی و در جدول (۲) برخی از مفاهیم آمار توصیفی سایر متغیرها، شامل میانگین، میانه، کمینه مشاهده‌ها، بیشینه مشاهده‌ها و انحراف معیار سایر متغیرها ارائه شده است. میانگین مهمترین شاخص مرکزی و انحراف معیار مهمترین شاخص پراکندگی محسوب می‌شود.

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

شاخص توزیع	شاخص‌های پراکندگی			شاخص‌های مرکزی		شرح		
	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	میانه	میانگین	مشاهده	نماد متغیر	نام متغیر
چولگی	27.364	17.000	165.00	80.00	77.899	2920	AUDITLAG	تاخیر گزارش حسابرسی
	0.651	0.000	1.000	0.000	0.486	2920	BDSIZE	اندازه هیئت مدیره
	0.252	0.000	1.000	0.000	0.438	2920	BDIND	استقلال هیئت مدیره
	0.056	0.000	1.000	0.000	0.486	2920	ACSIZE	اندازه کمیته حسابرسی
	1.456	0.000	1.000	0.000	0.186	2920	INDSIZE	استقلال کمیته حسابرسی

0.326	0.464	0.000	1.000	0.000	0.414	2920	TMSIZE	تخصص مالی کمیته حسابرسی
0.458	0.327	0.013	3.060	0.618	0.632	2920	LEV	اهرم مالی
-0.810	0.147	-1.112	0.639	0.104	0.120	2920	ROA	سودآوری
0.759	1.562	10.031	20.183	14.102	14.266	2920	LNASSET	اندازه شرکت

منبع: یافته‌های پژوهش

میانگین مهم‌ترین شاخص مرکزی محسوب می‌شود. مقدار میانگین نشان می‌دهد که داده‌ها حول این عدد قرار دارند و مقدار انحراف معیار نشان می‌دهد که داده‌ها به چه مقدار نسبت به میانگین پراکنده هستند. همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود میانگین و انحراف معیار اهرم مالی برابر با  $0/632$  و  $0/327$  می‌باشد که نشان می‌دهد به طور متوسط نسبت بدهی شرکت‌های مورد بررسی بیش از  $0/63$  برابر دارایی‌های آنهاست. میانه نشان‌دهنده این است که نیمی از داده‌ها کمتر از عدد میانه و نیمی بیشتر از عدد میانه هستند. این مقدار برای متغیر اهرم مالی برابر با  $0/618$  است که نشان می‌دهد نیمی از داده‌های این متغیرها کمتر از این مقدار و نیمی دیگر بیشتر از این مقدار می‌باشند و به عبارتی بیش از  $50$  درصد شرکت‌های مورد بررسی دارای نسبت بدهی بیش از  $0/61$  برابر هستند. شاخص‌های پراکندگی به طور کلی معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها از یکدیگر یا میزان پراکندگی آنها نسبت به میانگین است. در طی قلمرو زمانی پژوهش بیشترین مقدار متغیر اهرم مالی برابر با  $3/060$  بوده و کمترین مقدار این متغیر برابر با  $0/104$  می‌باشد. از جمله مهم‌ترین شاخص‌های پراکندگی که شرط مطلوب برای وارد کردن متغیر به مدل رگرسیونی می‌باشد، انحراف معیار است. از آنجا که پارامتر چولگی میزان عدم تقارن منحنی فراوانی متغیر را نشان می‌دهد، اگر ضریب چولگی صفر باشد، جامعه کاملاً متقارن است و چنانچه ضریب مثبت باشد، چولگی به راست و اگر منفی باشد، چولگی به چپ وجود خواهد داشت. ضریب چولگی متغیر اهرم مالی، مثبت و برابر با  $0/458$  می‌باشد، یعنی منحنی فراوانی این متغیر در جامعه مورد بررسی چولگی به راست داشته و به این اندازه از مرکز تقارن انحراف دارد.

## ۲-۴- تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها



تکیه بر نتایج آماری بدون توجه به پیش فرض‌های مدل رگرسیون از اعتبار چندانی برخوردار نیست و نمی‌توان از آن برای تصمیم‌گیری‌ها استفاده کرد. بنابراین قبل از انجام هر گونه تفسیر نتایج رگرسیون، نحوه تخمین مدل بررسی می‌شود، در این پژوهش برای رسیدن به اهداف تدوین شده نیاز است داده‌های گردآوری شده تخمین زده شود و از مدلی استفاده گردد که این اهداف و رابطه آنها را بیان نماید و این خود نیازمند انجام پیش‌آزمون‌های لازم برای تعیین نوع آزمون اصلی می‌باشد که در ادامه این پیش‌آزمون‌ها و آزمون اصلی انجام و سپس نتایج حاصله تحلیل می‌گردد.

جدول (۳): نتایج حاصل از بررسی تعیین نوع داده‌های ترکیبی

تشخیص	هاسمن		تشخیص	لیمر F	
	سطح معناداری	آماره		سطح معناداری	آماره
اثرات ثابت	۰/۰۰۰۰	۳۳/۷۶	تابلویی	۰/۰۰۰۰	۱۷/۵۸

منبع: یافته‌های پژوهش

همانطور که در جدول (۳)، مشاهده می‌شود؛ با توجه به این که سطح معناداری آزمون اف لیمر برای مدل پژوهش کمتر از سطح خطای ۵ درصد می‌باشد، بنابراین از داده‌های تابلویی برای برآورد مدل استفاده می‌شود. سطح معناداری محاسبه شده آزمون هاسمن برای مدل پژوهش کمتر از سطح خطای ۵ درصد می‌باشد، بنابراین از روش اثرات ثابت برای برآورد مدل استفاده می‌شود.

جدول (۴): نتایج حاصل از آزمون مدل پژوهش

$\text{AUDIT-LAG}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{BD\_SIZE}_{it} + \beta_2 \text{BD\_IND}_{it} + \beta_3 \text{AC\_SIZE}_{it} + \beta_4 \text{IND\_SIZE}_{it} + \beta_5 \text{TM\_SIZE}_{it} + \beta_6 \text{LEV}_{it} + \beta_7 \text{ROA}_{it} + \beta_8 \text{LN\_ASSET}_{it} + \varepsilon$				
نام متغیر	نماد	ضریب بتا	آماره t	سطح معناداری
اندازه هیئت مدیره	BDSIZE	5.400575	-4.340401	0.0000
استقلال هیئت مدیره	BDIND	2.495008	-3.597010	0.0003
اندازه کمیته حسابرسی	ACSIZE	5.703103	-2.932190	0.0034
استقلال کمیته حسابرسی	INDSIZE	2.164863	-1.158965	0.2466
تخصص مالی کمیته حسابرسی	TMSIZE	7.752887	-4.204750	0.0000

0.0000	5.157067	1.594522	LEV	اهرم مالی
0.0000	-6.643331	-10.51721	ROA	سودآوری
0.0000	6.624852	2.985239	LNASSET	اندازه شرکت
0.0000	5.576976	34.58808	C	عرض از مبدا
۱/۹۱	آزمون دوربین واتسون		۱۲۶/۵۳	Fآماره
۰/۷۲	ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۰۰۰۰	Fسطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌طور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود مقدار احتمال (یا سطح معنی‌داری) اف در مدل برابر با ۰/۰۰۰۰ است. چون این مقادیر کمتر از سطح خطای ۵ درصد است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود، یعنی مدل معنی‌داری وجود دارد؛ به عبارتی مدل مورد بررسی دارای اعتبار است. ضریب تعیین تعدیل شده در مدل نیز ۷۲ درصد است، این ضریب بیان‌گر این است که متغیرهای مستقل و کنترلی در این مدل توانایی توجیه بیش از ۷۲ درصد از تغییرات سطوح متغیر وابسته را دارا می‌باشند. برای بررسی وجود عدم خودهمبستگی از مقادیر آزمون دوربین- واتسون استفاده می‌شود. در این مدل مقدار سطح معنی‌داری آماره دوربین واتسون در مدل فوق برابر ۱/۹۱ است که حاکی از عدم وجود خودهمبستگی بین باقی‌مانده‌های مدل است.

### تحلیل فرضیه‌ها

در بخش قبلی مدل پژوهش مورد تخمین قرار گرفت و همان‌طور که بیان شد این مدل در جهت بررسی هفت فرضیه تدوین گردید، لذا در ادامه با توجه به نتایج تخمین مدل پژوهش به تحلیل فرضیه‌ها پرداخته می‌شود.

### تحلیل فرضیه اول

هدف فرضیه اول پژوهش بررسی تأثیر اندازه هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی است، بنابراین فرض صفر و مقابل آن بدین صورت است:

فرض صفر: اندازه هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی‌داری ندارد.

فرض مقابل: اندازه هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی‌داری دارد.

همان طور که مشاهده می‌شود، میزان ضریب برآورد شده متغیر اندازه هیئت مدیره برابر با  $0/40$  - می‌باشد، همچنین مقدار آماره  $t$  محاسبه شده برای متغیر ذکر شده برابر  $4/34$  - ( سطح معنی داری برابر با  $0/0000$  ) می‌باشد که نشان می‌دهد رابطه این دو متغیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد به صورت معنادار می‌باشد، بنابراین بر مبنای احتمال و علامت ضریب برآورد شده متغیر اندازه هیئت مدیره می‌توان تاثیر منفی و معنی دار اندازه هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر را تایید کرد، در نتیجه فرضیه اول پژوهش تایید می‌شود.

### تحلیل فرضیه دوم

هدف فرضیه دوم پژوهش بررسی تاثیر استقلال هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی است، بنابراین فرض صفر و مقابل آن بدین صورت است:  
فرض صفر: استقلال هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری ندارد.

فرض مقابل: استقلال هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری دارد.

همان طور که مشاهده می‌شود، میزان ضریب برآورد شده متغیر استقلال هیئت مدیره برابر با  $2/49$  - می‌باشد، همچنین مقدار آماره  $t$  محاسبه شده برای متغیر ذکر شده برابر  $3/59$  - ( سطح معنی داری برابر با  $0/0003$  ) می‌باشد که نشان می‌دهد رابطه این دو متغیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد به صورت معنادار می‌باشد، بنابراین بر مبنای احتمال و علامت ضریب برآورد شده متغیر استقلال هیئت مدیره می‌توان تاثیر منفی و معنی دار استقلال هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر را تایید کرد، در نتیجه فرضیه دوم پژوهش تایید می‌شود.

### تحلیل فرضیه سوم

هدف فرضیه سوم پژوهش بررسی تاثیر اندازه کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی است، بنابراین فرض صفر و مقابل آن بدین صورت است:  
فرض صفر: اندازه کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری ندارد.

فرض مقابل: اندازه کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد.

همان طور که مشاهده می شود، میزان ضریب برآورد شده متغیر اندازه کمیته حسابرسی برابر با  $0.70$  - می باشد، همچنین مقدار آماره  $t$  محاسبه شده برای متغیر ذکر شده برابر  $2.93$  - (سطح معنی داری برابر با  $0.0000$ ) می باشد که نشان می دهد رابطه این دو متغیر در سطح اطمینان  $95$  درصد به صورت معنادار می باشد، بنابراین بر مبنای احتمال و علامت ضریب برآورد شده متغیر اندازه کمیته حسابرسی می توان تأثیر منفی و معنی دار اندازه کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر را تایید کرد، در نتیجه فرضیه سوم پژوهش تایید می شود.

#### تحلیل فرضیه چهارم

هدف فرضیه چهارم پژوهش بررسی تأثیر استقلال کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی است، بنابراین فرض صفر و مقابل آن بدین صورت است:  
فرض صفر: استقلال کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری ندارد.

فرض مقابل: استقلال کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد.

همان طور که مشاهده می شود، میزان ضریب برآورد شده متغیر استقلال کمیته حسابرسی برابر با  $2.16$  - می باشد، همچنین مقدار آماره  $t$  محاسبه شده برای متغیر ذکر شده برابر  $1.15$  - (سطح معنی داری برابر با  $0.2499$ ) می باشد که نشان می دهد رابطه این دو متغیر در سطح اطمینان  $95$  درصد به صورت معنادار نمی باشد، بنابراین بر مبنای احتمال و علامت ضریب برآورد شده متغیر استقلال کمیته حسابرسی نمی توان تأثیر منفی و معنی دار استقلال کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر را تایید کرد، در نتیجه فرضیه چهارم پژوهش رد می شود.

### تحلیل فرضیه پنجم

هدف فرضیه پنجم پژوهش بررسی تاثیر تخصص مالی کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی است، بنابراین فرض صفر و مقابل آن بدین صورت است:

فرض صفر: تخصص مالی کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری ندارد.

فرض مقابل: تخصص مالی کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری دارد.

همان طور که مشاهده می شود، میزان ضریب برآورد شده متغیر تخصص مالی کمیته حسابرسی برابر با  $-7/75$  می باشد، همچنین مقدار آماره  $t$  محاسبه شده برای متغیر ذکر شده برابر  $4/20$  - (سطح معنی داری برابر با  $0/0000$ ) می باشد که نشان می دهد رابطه این دو متغیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد به صورت معنادار می باشد، بنابراین بر مبنای احتمال و علامت ضریب برآورد شده متغیر تخصص مالی کمیته حسابرسی می توان تاثیر منفی و معنی دار تخصص مالی کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر را تایید کرد، در نتیجه فرضیه پنجم پژوهش تایید می شود.

### ۵- نتیجه گیری

#### تحلیل فرضیه اول پژوهش

آزمون فرضیه اول پژوهش به بررسی این مسئله پرداخت که آیا اندازه هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری دارد؟ بر مبنای نتایج به دست آمده، فرضیه اول پژوهش رد نشده و می توان گفت، اندازه هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری دارد، به نحوی که می توان گفت هر چه اندازه هیئت مدیره بزرگتر باشد، تاخیر گزارش حسابرسی کاهش یافته و کاهش آن سبب افزایش این عامل می گردد، به عبارت دیگر نتایج این فرضیه نشان می دهد که بالا بودن تعداد اعضای هیئت مدیره منجر به کاهش زمان گزارش حسابرسی شده و در نتیجه گزارش آنها به موقع تر ارائه می گردد، به عبارت دیگر نتایج این فرضیه نشان می دهد که اگر اعضای هیئت مدیره دارای تعدد بیشتری باشد، آنان

اطلاعات مورد نیاز حسابرسان را سریع تر آماده نموده و زمان حسابرسان برای رسیدگی به صورت های مالی شرکت کاهش یافته و این کاهش مدت زمان سبب جمع بندی زودتر آنان از رسیدگی ها شده و در نتیجه گزارش خود را زودتر به شرکت ارائه می نمایند و شرکت نیز در تشکیل جلسه مجمع عمومی عادی تاریخ زودتری را برای ارائه گزارش به سهامداران تعیین می نماید، بنابراین می توان گفت که یکی از عوامل موثر بر ارائه به موقع گزارش مالی و حسابرسی، تعداد بالای اعضای هیئت مدیره می باشد، در نهایت بررسی های به عمل آمده حاکی از آن است که نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش فریسکا و آروینا (۲۰۲۰) همخوانی دارد.

### تحلیل فرضیه دوم پژوهش

آزمون فرضیه دوم پژوهش به بررسی این مسئله پرداخت که آیا استقلال هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد؟ بر مبنای نتایج به دست آمده، فرضیه دوم پژوهش نیز رد نشده و می توان گفت، استقلال هیئت مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد، به نحوی که می توان گفت هر چه استقلال هیئت مدیره بیشتر باشد، تاخیر گزارش حسابرسی کاهش یافته و کاهش آن سبب افزایش این عامل می گردد، به عبارت دیگر نتایج این فرضیه نشان می دهد که بالا بودن تعداد اعضای مستقل در هیئت مدیره و کمتر شدن اعضای موظف این هیئت منجر به کاهش زمان گزارش حسابرسی شده و در نتیجه گزارش آنها به موقع تر ارائه می گردد، این نتایج همچنین بیانگر این موضوع است که بالا بودن اعضای موظف نتیجه عکسی را به همراه دارد، چرا که این افراد علاوه بر پاسخگویی به سهامداران در سمت هیئت مدیره، مسئول به پاسخگویی به وظایف اجرایی خود نیز در شرکت بوده و در نتیجه زمان کمتری برای پاسخگویی به خواسته های حسابرسان در زمان رسیدگی به صورت های مالی دارند، به عبارت دیگر نتایج این فرضیه نشان می دهد که اگر اعضای هیئت مدیره دارای استقلال بیشتری در این سمت بوده و وظایف اجرایی در شرکت عهده دار نباشند، آنان اطلاعات مورد نیاز و درخواست حسابرسان را سریع تر آماده نموده و زمان حسابرسان برای رسیدگی به صورت های مالی شرکت کاهش یافته و این کاهش مدت

زمان سبب جمع بندی زودتر آنان از رسیدگی ها شده و در نتیجه گزارش خود را زودتر به شرکت ارائه می نمایند و در نتیجه گزارش صورت های مالی در زمان زودتری منتشر می گردد، بنابراین می توان گفت که دو تا از عوامل موثر بر ارائه به موقع گزارش مالی و حسابرسی، تعداد بالای اعضای هیئت مدیره و افزایش استقلال آنان که از طریق عدم مسئولیت پذیری اجرایی در شرکت فراهم می گردد، می باشد، در نهایت بررسی های به عمل آمده حاکی از آن است که نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش فریسکا و آروینا (۲۰۲۰) همخوانی دارد.

### تحلیل فرضیه سوم پژوهش

آزمون فرضیه سوم پژوهش به بررسی این مسئله پرداخت که آیا اندازه کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری دارد؟ بر مبنای نتایج به دست آمده، فرضیه سوم پژوهش رد نشده و می توان گفت، اندازه کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری دارد، به نحوی که بالا بودن تعداد اعضای کمیته حسابرسی، سبب کاهش تاخیر در ارائه گزارش حسابرس شده و کاهش تعداد اعضای این کمیته نتیجه معکوس را به همراه دارد، به عبارت دیگر نتایج این فرضیه حاکی از آن است که تعداد اعضای کمیته حسابرسی بر ارائه به موقع تر گزارش حسابرسی موثر بودن به گونه ای که با انجام وظایف خود در این سمت به حسابرسان کمک می نمایند که رسیدگی های حسابرسان زودتر به انجام آن در حد مطلوب توسط حسابرسان می گردد، از جمله کمک اعضای کمیته حسابرسی می توان به ارائه گزارش ها و رسیدگی های صورت گرفته توسط حسابرسان داخلی در طی سال به حسابرسان مستقل شده و لذا بخشی از رسیدگی های حسابرسان مستقل کاهش یافته و در نتیجه کاهش زمان حسابرسی به کاهش زمان ارائه گزارش حسابرسی و در نتیجه ارائه به موقع گزارش صورت های مالی می گردد، و نتایج این فرضیه در جهت تعدد اعضای کمیته حسابرسی هم جهت با نتایج فرضیه اول مبنی بر موثر بودن تعدد اعضای هیئت مدیره می باشد. لازم به ذکر است که طبق بررسی های به عمل آمده، نتایج بیانگر از آن است که نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش فریسکا و آروینا (۲۰۲۰) همخوانی دارد.

### تحلیل فرضیه چهارم پژوهش

آزمون فرضیه چهارم پژوهش به بررسی این مسئله پرداخت که آیا استقلال کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد؟ بر مبنای نتایج به دست آمده، فرضیه چهارم پژوهش رد شده و نمی‌توان گفت، استقلال کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد، به نحوی که می‌توان گفت استقلال اعضای کمیته حسابرسی از عوامل موثر بر ارائه به موقع گزارش حسابرسی نمی‌باشد، در دلایل نتایج کسب شده می‌توان به نوپا بودن و استقلال نسبی اعضای کمیته حسابرسی به جهت وابستگی مالی و کاری آنان به شرکت بوده که ممکن است برخی از مواردی که نیاز به استقلال آنان در جهت رسیدگی‌ها در طی دوره مالی بوده و از طرفی تردید حسابرسان در این جهت را محتمل به همراه دارد اشاره نمود، لازم به ذکر است که طبق بررسی‌های به عمل آمده، نتایج بیانگر از آن است که نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش فریسکا و آروینا (۲۰۲۰) همخوانی ندارد.

### تحلیل فرضیه پنجم پژوهش

آزمون فرضیه پنجم پژوهش به بررسی این مسئله پرداخت که آیا تخصص مالی کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد؟ بر مبنای نتایج به دست آمده، فرضیه پنجم پژوهش رد نشده و نمی‌توان گفت، تخصص مالی کمیته حسابرسی بر تاخیر گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنی داری دارد، به نحوی که بالا بودن تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی، سبب کاهش تاخیر در ارائه گزارش حسابرس شده و کاهش تخصص مالی اعضای این کمیته نتیجه معکوس را به همراه دارد، به عبارت دیگر نتایج این فرضیه حاکی از آن است که تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر ارائه به موقع تر گزارش حسابرسی موثر بودن به گونه‌ای که اگر اعضای کمیته حسابرسی دارای مدرک دانشگاهی یا مدرک حرفه‌ای داخلی یا معتبر بین‌المللی در امور مالی (حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، اقتصاد، سایر رشته‌های مدیریت با گرایش مالی یا اقتصادی) همراه با توانایی تجزیه و تحلیل صورت‌ها و گزارش‌های مالی و کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی باشد، می‌تواند با بررسی کلیه شرایط قرارداد حسابرسی و تناسب حق‌الزحمه دریافتی حسابرس مستقل، پایش اثربخشی



عملکرد حسابرس مستقل و بازرس قانونی شرکت و نتایج کار آن‌ها، حسب مورد، کسب اطمینان معقول از هماهنگی حسابرسی مستقل شرکت‌های اصلی و فرعی در مواردی که بیش از یک مؤسسه حسابرسی درگیر کار حسابرسی است، هماهنگ‌سازی امور حسابرسی مستقل با حسابرسی داخلی، بررسی نتایج یافته‌های حسابرس مستقل و بازرس قانونی با حضور مدیریت اجرایی در سال‌های گذشته و برقراری امکان ارتباط آزاد و کامل حسابرس مستقل با کمیته حسابرسی حسابرسان و امور اجرایی حسابرسی مستقل را در جهت ارائه زودتر گزارش حسابرسی و کاهش زمان رسیدگی یاری رسانند. لازم به ذکر است که طبق بررسی‌های به عمل آمده، نتایج بیانگر از آن است که نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش فریسکا و آروینا (۲۰۲۰) همخوانی دارد.

#### ۶- پیشنهادهای مبتنی بر یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادی کاربردی زیر ارائه می‌گردد:

۱- براساس نتایج به دست آمده از فرضیه اول و دوم پژوهش به سهامداران شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود که با در نظر گرفتن هزینه منفعت موضوع نمایندگی، تعداد اعضای هیئت مدیره را در سطح بالایی در نظر بگیرند و سعی کنند از میان اشخاصی انتخاب کنند که سمت اجرایی را عهده دار باشند.

۲- با توجه به نتایج به دست آمده از فرضیه سوم و پنجم پژوهش، به اعضای هیئت مدیره پیشنهاد می‌شود که اعضای کمیته حسابرسی را از میان متخصصان انتخاب نموده و به حسابرسان مستقل پیشنهاد می‌شود که از گزارش‌های کمیته حسابرسی و حسابرسان داخلی استفاده نمایند.

۳- نتایج فرضیه ششم نشان داد که نسبت سودآوری بر تاخیر گزارش حسابرسی تاثیر منفی و معنی داری دارد، بنابراین به حسابرسان پیشنهاد می‌شود که این عامل را در اندازه‌گیری ریسک حسابرسی در نظر بگیرند و براساس نتایج فرضیه هفتم پیشنهاد می‌شود که برای شرکت‌های دارای نسبت بدهی بالا، ریسک حسابرسی بیشتری را در نظر بگیرند.

## ۷- پیشنهادهایی برای پژوهش های آتی

- ۱- در تحقیقات آتی برای اندازه گیری حاکمیت شرکتی و نسبت های مالی از روش های دیگری که در پژوهش ها به کرات از آنها نام برده شده استفاده گردد.
- ۲- بررسی تاثیر اثربخشی هیئت مدیره و کارایی کمیته حسابرسی بر تأخیر گزارش حسابرس
- ۳- بررسی تاثیر شرایط اقتصاد کلان و خالص سرمایه گذاری سهامداران نهادی بر تأخیر گزارش حسابرس
- ۴- بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی و نسبت های مالی بر نگهداشت وجه نقد
- ۵- بررسی تاثیر سابقه فعالیت واحد حسابرسی داخلی بر تأخیر گزارش حسابرس
- ۶- بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی و نسبت های مالی بر تأخیر گزارش حسابرس به تفکیک صنایع و دوره زمانی.

## ۸- منابع

- پاکروان، محمد. (۱۳۹۱). حاکمیت شرکتی تئوری تا عمل.
- جعفری پور، میثم، جوکار، معصومه، گرگی زاده، مجید. (۱۳۹۶). کنکاش پیرامون تأثیر عوامل حاکمیتی بر تأخیر گزارش حسابرسی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *دانش حسابرسی*، سال ۱۷، ش ۶۷، صص ۱۶۵-۱۸۴.
- درورده، محبوبه و محمدی، مرتضی و قاسمی، قاسم. (۱۳۹۵). رابطه ی بین ویژگی های کمیته حسابرسی و تأخیر گزارش حسابرس. *چهارمین کنفرانس بین المللی پژوهش های کاربردی در مدیریت و حسابداری*، تهران.
- رحیمی النگ، محبوبه، صفری گرایلی، مهدی، حسن ملکی، علیرضا. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین ویژگی های هیئت مدیره با به موقع بودن گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *سومین همایش ملی حسابداری، مدیریت و اقتصاد ایران*، بندرگز.
- شاهمرادی، معصومه و خلعتبری، عبدالصمد و اشرفی پور، محمد. (۱۳۹۶). رابطه بین اندازه و استقلال هیات مدیره و تأخیر گزارش حسابرسی در بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *سومین کنفرانس بین المللی تکنیک های مدیریت و حسابداری*، تهران.
- شریعتی، مژگان، سرلک، احمد، مختاری، داریوش. (۱۳۹۴). *عوامل موثر بر رفتارهای فرصت طلبانه ی مدیریت و آن با مدیریت سود*. پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.

طالب تبارآهنگر، میثم، ملکیان کله بست، اسفندیار، احمدپور، احمد. (۱۳۹۰). رابطه بین ویژگی های هیات مدیره و حق الزحمه حسابرسی. پایان نامه دولتی کارشناسی ارشد، وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری - دانشگاه مازندران

طالب نیا، قدرت الله؛ عبداله زاده، سلام؛ حسینی سارانی، محمدهادی. (۱۳۹۵). تاثیر انعطاف پذیری مالی بر کاهش ریسک ریزش قیمت سهام؛ (موردپژوهی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار). حسابدار رسمی. شماره ۲۸، ص ۸۶ تا ۹۸.

مهرانی، کاوه، نصیری فروزی، علیرضا. (۱۳۹۶). بررسی اثر ساز و کارهای حاکمیت شرکتی و مدیریت سود بر نقدشوندگی سهام شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابداری، ش ۲۸، صص ۷-۲۷.

نعمتی، نسرين، گرجی زاده، داوود، خان محمدی، محمدحامد. (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر تأخیر گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، سال ۵، ش ۵۲، صص ۱۳۸-۱۵۷.

Francis, J. , Nanda, D. and Olsson, P. (2008). "Voluntary Disclosure, Earnings Quality, and Cost of Capital". **Journal of Accounting Research**, 46 (1): 53-99.

Hillman, A. J. & Dalziel, T, (2003), "Boards of Directors and Firm Performance: Integrating Agency and Resource Dependence Perspectives", **Academy of Management Review**, Vol. 28, No. 3, PP. 383-96.